

עיבור השנה (סנהדרין יא)

גליון 441

בדרף יא. תנו רבנן אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ולא הגיעו וכו'. ועוד בגמ', ת"ר אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטללים ולא מפני הגוזלות שלא פירחו אבל עושין אותן סעד לשנה וכו'. ובעמ' ב, תנו רבנן על שלשה דברים מעברין את השנה, על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה, על שנים מהן מעברין ועל אחד אין מעברין וכו'.

שלש ברייתות מובאות בגמ', וצ"ב למה לא נשנו ביחד. ואם הן חלוקות בדינן, מהו הגדר בכל אחת ואחת. בברייתא הראשונה מבואר שיש דברים שמחמתם השנה צריכה להתעבר. בברייתא השניה נמנים דברים שמחמת עצמם אין מעברים אבל יכולים לשמש סעד לעיבור השנה. ופירש"י (עמ' א בד"ה אבל עושין וכו') סייג וסמך לדבריהם לעבר את השנה אם צריכה לעבר מפני א' מן הדברים שמעברין עליהן כגון על האביב ועל פירות האילן. ואמרינן לקמן על שתים מהן מעברין ועל א' מהן אין מעברין, הללו גדיים וטלאים וגוזלות נעשו סעד ומצטרפין לאחד מהן ומעברין. ולגבי הברייתא בעמ' ב מבואר ברש"י שהג' דברים שמעברין עליהם קשורים לג' הרגלים, על האביב, דפסח צ"ל בחודש האביב, ועל פירות האילן, דעצרת צ"ל זמן הביכורים, והתקופה עם סוכות שהוא חג האסיף, שצ"ל החג בתקופת תשרי.

ויוצא דבברייתא בעמ' ב צריך שני טעמים כדי לעבר. הברייתא של סעד דינה שאם יש רק אחת מן הסיבות שמחמתן מעברין ויש עוד טעם של טלאים או גוזלות, הסעד מועיל ליחשב טעם שני כדי לעבר. והברייתא הראשונה איירי בצרכים טכניים, שיוכלו לעלות לרגל ולצלוח הפסח. ולכאן די בטעם אחד מהם כדי לעבר. ובתוס' (עמ' א בד"ה מפני הדרכים והגשרים) כתבו להדיא שבברייתא של דרכים וגשרים לא חשיב הג' סימנין דלקמן (אביב וכו') משום דעל שנים מהן מעברין אבל הני אפילו אחד מהני מעברין. והברייתא של גדיים וטלאים לא חשיב להו משום דאהנך אפי' אשנים מהם אין מעברין אלא שעושין אותן סעד עם כל אחד מג' סימנים.

מבואר בתוס' שיש ג' ברייתות שהן ג' דרגות שונות. בברייתא הראשונה של היתה צריכה וכו' די בטעם אחד כדי לעבר. ובברייתא בעמ' ב מפני האביב וכו' צריך שני טעמים כדי לעבר. ובברייתא של גדיים אין מעברין בגללם אלא בצירוף אחד מן הג' סימנים הנ"ל.

בחי' הר"ן כתב הדברים שבשבילן הצריכה התורה לעשות עיבור הם שלשה, התקופה פירות האילן ואביב. אבל אלו דברים שאמרו כאן מפני הגשרים ומפני הדרכים אין עניינן שמסתכלין בהן ב"ד, שאינן סימנין קבועים אלא בדרך מקרה הן באים לפעמים. ואע"פ שהסימנים שהעיבור תלוי בהם הם ידועים אעפ"כ מסרו הכתוב לב"ד כפי שנאמר אתם אפי' שוגגים אפי' מזידין אפי' מוטעין, ולכן לפעמים שהשנה צריכה להתעבר מפני הסימנים שאמרנו, והיתה רשות לאחר העיבור עד השנה האחרת כגון בשנת רעבון או בשביעית. וכמו כן היה להם רשות להקדים העיבור מפני הגדיים וכדו'.

מבואר בר"ן שיש חובה על ב"ד לבדוק בג' הדברים ולעבר מחמתם. וחזן מזה ניתן לב"ד לקבוע אם לעבר מחמת הצורך, וזהו המבואר בברייתא הראשונה שיש דברים שאם רואים אותם ב"ד, יכולים לעבר מחמתם. ויש סיבות שגורמות שלא יעברו כגון רעבון או שמיטה.

בתורת חיים כתב דאין ענין אלו לאלו (הברייתא בעמ' א ובעמ' ב) דלקמן חשיב אותן שלשה דברים שמעברין עליהן מדאורייתא, אביב פירות האילן ותקופה, שכולן כתובות בתורה, שמור את חודש האביב, וחג הקציר ביכורי מעשיך, וחג האסיף תקופת השנה, והכא חשיב אותן דברים שמעברין עליהן מדרבנן לעת הצורך לעולי רגלים. ולהכי נקט אין מעברין אא"כ היתה צריכה ולא נקט נמי על ארבעה דברים מעברין וכו'.

כדנקט לקמן על שלשה דברים מעברין, דלקמן איירי בעיקר הדברים שמעברין עליהן ומדאורי', לכך שייך למיתני על שלשה דברים מעברין אבל הנך דהכא דתקנתא דרבנן נינהו לעבר עליהן לעת הצורך, לכך נקט אין מעברין פי' לעת הצורך א"כ היתה צריכה מפני הדרכים וכו'.

וזהו כעין שיטת הר"ן הנ"ל שיש ג' דברים שחייבין לבדוק, ויש עוד דברים שלא כתובים בתורה אלא דהר"ן כתב שנמסרו לב"ד לקבוע שהוא לכאורה כח שניתן להם מן התורה, ואילו בתורת חיים מפורש שהם תקנתא דרבנן ולא מדאורי'.

ובמנחת חינוך (מצוה ד אות כד) הקשה כיון דמן התורה אין מעברין אלא על שלשה סימנים הללו (אביב פירות האילן ותקופה), ואם אין אחד מג' סימנים אין מעברין, היאך יכלו חז"ל לעבר מפני איזה צורך ולעקור מועדים ממקומם לעשות מלאכה ביו"ט ולאכול חמץ בפסח ואכילת יוה"כ, הא אין חז"ל יכולים לעקור דבר מן התורה בקום עשה, רק בשב ואל תעשה. וכתב דלא קשה מידי כי ענין המועדים מסרה התורה לב"ד, אתם אפי' מזידים, א"כ אין זה נקרא שעוקרים אם מעברין לצורך, דאין לך מועדים אלא מה שב"ד עושין.

איברא דנחלקו בזה אם העיבור לצורך הוא מדרבנן או מעיקר הדין תורה. ברבינו יונה כתב שהציווי מן התורה לעבר הוא רק מחמת ג' הדברים. וחז"ל מזה יש לב"ד לעבר מדעתם. אבל בתורת כהנים (פר' אמור פרשתא ט) כתוב ומנין שמעברים את השנה מפני הצורך, ת"ל אלה מועדי ד' וכו' אשר תקראו אותם במועדים. וכתב בר"ש משאנן דהכוונה למפני הדרכים והגשרים, וכן כתב הראב"ד. הרי שהפסוק מרבה שיש דין עיבור מפני הצורך. וביד רמה כתב דהא דמעברין על הגשרים ותנורי פסחים הוא הלכה למשה מסיני. אמנם בקרית ספר כתב דשאר דברים שמעברים בשבילם הם מדרבנן, וכמבואר בתורת חיים הנ"ל.

ובעמק ברכה (עמ' עג) ביאר שנחלקו בירושלמי (פאה) אי העיבור מפני הצורך הוא דאורי' או דרבנן. והנה ברש"י (דף יא:) מבואר דאביב, פירות האילן ותקופה הם ג' סיבות שונות לעיבור השנה, אחת מצד אביב (פסח), אחת לצורך שבועות ואחת לצורך סוכות. והיינו דמעברין לצורך קביעת המועדים בזמנם.

ובמס' ראש השנה (דף כ.) מבואר כשם שמעברין את השנה לצורך וכו', ופירש"י מפני האביב והתקופה ופירות האילן. ודייק הגרי"ז (חי' מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם הל' קידוש החודש) מרש"י דס"ל שכל אלה כלולים בדין עיבור השנה מפני הצורך. יש צורך המועדות ויש צורך מפני הדרכים אבל הכל דין אחד.

אבל ברמב"ם (ריש פ"ד קידוש החודש) מבואר שתקופה אביב ופירות האילן כולן קשורים לניסן, שאם תקופת ניסן בט"ז בניסן מעברין השנה. וכן אם לא הגיע האביב עדיין או שלא צמחו פירות האילן שדרכין לצמוח בזמן הפסח, סומכין על שני סימנין אלו (אביב ופירות האילן) ומעברין את השנה.

ובהל"ד כתב ואלו הן הדברים שהן העיקר שמעברין בשבילן כדי להיות השנים שני חמה. וכן כתב בספר המצות (מצוה קנג) שמור את חודש האביב, הורה כי שנותינו ראוי שנשמור בה פרקי השנה, ולכן תהיה שמשית, עכ"ל. הרי שאין אביב ותקופה דין במועדות אלא דין בשנה, שתהיה השנה לפי מהלך החמה, דסדר השנה הוא פסח בזמן אביב וכן פירות האילן והתקופה. והג' הם סימנים לכך שהשנה היא שנת חמה.

ואח"כ כתב הרמב"ם (הל' ה) ויש שם דברים אחרים שהיו ב"ד מעברין בשבילן מפני הצורך. ואלו הן מפני הדרכים וכו'. הרי דלמד הרמב"ם דאיכא תרי דיני בעיבור השנה. שיהיו השנים שני חמה, ועוד דין שיעברו מפני הצורך. וכן כתב (בריש פרק ה) ועיבור השנה מפני הזמן או מפני הצורך.

ועוד מבואר ברמב"ם דהא דאיתא בגמ' שבשנת רעבון או בשביעית לא מעברין היינו כשרוצים לעבר מפני הצורך שאז כשיש נגדו צורך אחר לא מעברין אבל כשהיתה צריכה להתעבר מחמת התקופה או אביב שהן עיקר העיבור א"א לדחות העיבור, ואפי' בשביעית או בשנת רעבון מעברין.

ועוד דייק הגרי"ז דלרש"י הטעמים של סעד מצטרפים עם טעם אחד של אביב וכדו' להיות שתי סיבות לעבר לצורך, דרש"י למד שיש דין כללי בעיבור שמעברים רק בגלל שנים אבל הרמב"ם למד שלא מעברין בגלל הטעם של הסעד אלא מעברין על התקופה לבד או על פירות האילן ואביב. וכשיש סעד אין מעברין בגללו אלא אומרים שמעברים גם בגללו. דהדין שצריך שני טעמים הוא רק בפירות האילן ואביב כדי לוודא שהזמן מתאים אבל משום תקופה א"צ בטעם נוסף כי ברור שפסח אינו בזמן הנכון, עיי"ש באריכות.